



# наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!  
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ



Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 42 (1505) 21 КАСТРЫЧНІКА 2020 г.

## XIV з'езд ТБМ адбыўся ў Менску 18 кастрычніка 2020 г.

18 кастрычніка ў Менску прайшоў 14-ты з'езд Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарпіны". З'еду папярэднічала шырокая ўсебеларуская справаздачна-выбарная кампанія і на рэспубліканскі форум з'ехаліся дэлегаты з усіх абласцей Беларусі. Папраўкі ў прыезд дэлегатаў унеслі хваробы, сёлета гэта вельмі актуальна, але 72 дэлегаты са 116 абраных забяспечылі кворум.

Акрамя дэлегатаў на з'езд прыйшлі і выступілі з прывітальнымі словамі намесніца старшыні Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада) Ірына Вештард і намеснік старшыні Партыі БНФ Аляксей Янукевіч. Наведала з'езд гарачая змагарка за беларускасць Ніна Багінская.

Пасля выбараў мандатнай, падліковай і рэдакцыйнай камісій з'езд разгледзеў наступныя пытанні:

1. Справаздача старшыні.
2. Даклад рэвізійнай камісіі.
3. Даклады намеснікаў старшыні ТБМ.
4. Выбары старшыні ТБМ.
5. Выбары намеснікаў старшыні ТБМ.
6. Выбары Рэвізійнай камісіі ТБМ.
7. Выбары Рады ТБМ.
7. Зацверджанне рэдактара газеты "Наша слова".

На пачатку паседжання падзякамі ТБМ былі ўзнагароджаны Сяргей Сівы з Валожына і карэспандэнтка "Нашага слова" Эла Оліна.

Па першым пытанні заслушалі справаздачны даклад XIV з'езду ТБМ старшыні ГА "ТБМ імя Ф. Скарпіны" Аленаі Анісім аб дзейнасці арганізацыі за перыяд з лістапада 2017 па верасень 2020 года.

Па другім пытанні заслушалі даклад старшыні Рэвізійнай камісіі Міколы Бамбізы.

Былі заслушаны даклады першага намесніка старшыні ТБМ У. Коласа і намеснікаў Дз. Тушынскага, С. Судніка, А. Давідовіча.



Адбылася спрэчкі і крытычныя выступленні дэлегатаў, якія прадэманстравалі розныя

погляды на падзеі, якія адбываюцца ў краіне. Выступоўцы выказалі думку, што сённяшні ўздым грамадскай актыўнасці на вуліцах павінен надаць належнае месца ў дзяржаве беларускай мове. "Калі людзі высока ўзнялі бел-чырвонабелую сцяг як нацыянальныя сімвалы, то яны ўздымуць і мову!" - упэўненыя дэлегаты з'езда.

Па выніках дыскусіі дызайнасць арганізацыі была прызнана здавальняльная, зрабілі ўсё, што маглі.

Выбары старшыні ТБМ прыйшлі на безальтэрнатыўнай аснове. Менская і Віцебская абласцныя канферэнцыі ў свой час прапанавалі на пасаду старшыні Алену Анісім. Дэлегаты падтрымалі гэтую прапанову. Старшыней ТБМ на другі тэрмін абрана Алены Анісім.

З'езд абраў першым намеснікам старшыні ТБМ Уладзіміра Коласа, а намеснікамі Станіслава Судніка (г. Ліда), Дзяніса Тушынскага (г. Менск), Алега Дзьячкова (г. Магілёў) і Зміцера Солтана (г. Наваградак).

Была абрана новая Рада ТБМ. Рэдактарам газеты "Наша слова" на чарговы тэрмін зацверджаны Станіслаў Суднік.

Улічваючы складаную палітычную сітуацыю, суспецтаянне ў грамадстве, аナンсанаваную канстытуцыйную рэформу, з'езд прыняў усяго адну заяву, сутнасць якой прапанаваў Ганаровы старшыня ТБМ Алег Трусаў:

### Заява XIV з'езда ТБМ

З'езд ТБМ выступае за вяртанне Канстытуцыі 1994 г., у якой статус беларускай мовы быў абвешчаны як адзінай дзяржаўнай мовы ў нашай краіне.

Статус рускай і іншых моў, на якіх размаўляюць грамадзяне Беларусі, можа быць вызначаны ў новым Законе аб мовах.

18.10.2020 г.

Такім чынам прапановы прафесараў Леаніда Лыча і Міколы Савіцкага, якія выказваліся на папярэдніх з'ездах, практична прынятыя. З'езд ТБМ, як і належыць, выказаўся за адзінou дзяржаўную беларускую мову, хаця некаторыя ізноў хацелі адкласці гэтае пытанне "на потым", "каб не адпіхнуць людзей" і г.д.

На бліжайшыя трох гады пазіцыя ТБМ ясная, а наступны год па прапанове Баранавіцкай арганізацыі вырашана правесці пад знакам 30-годдзя незалежнасці Рэспублікі Беларусь.

Наш кар.

### Паседжанне рэспубліканскай Рады ТБМ

18 кастрычніка ў Менску адбылося паседжанне новаабранай Рады ТБМ.

Рада абрала новы склад Сакратарыяту ТБМ.

Рада вывела са складу рэдкалегіі газеты "Наша слова" Юлю Бажок. Рада ўвяла ў склад рэдкалегіі газеты "Наша слова" Эдуарда Акуліна і Алеся Аўласевіч.

Рада прызначыла сваё наступнае паседжанне для зацвярдження плана работы Таварыства на 2021 год на 24 студзеня 2021 года.

Наш кар.

### Паседжанне Менскай абласной рады ТБМ

18 кастрычніка ў Менску адбылося пашыранае паседжнине Менскай абласной рады ТБМ, у якім акрамя сяброў рады ўдзельнічалі дэлегаты 18-га з'езда ТБМ ад Менскай вобласці.

На паседжанні ў склад Менскай абласной рады быў уведзены Сяргей Сівы з Валожына.

Сяргей Сівы быў абраны старшынём Менскай абласной рады ТБМ імя Ф. Скарпіны.

Наш кар.

### Справаздачна-выбарная канферэнцыя Магілёўскай гарадской арганізацыі ТБМ



16 кастрычніка 2020 г. у грамадскім цэнтры "Кола" г. Магілёва адбылася справаздачна-выбарная канферэнцыя Магілёўскай гарадской арганізацыі "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарпіны".

Канферэнцыя выбрала кіраўніцтва арганізацыі і дэлегатаў на 14-ты з'езд ТБМ.

Наш кар. Фота Надзеі Бацілавай.

### Паважаныя сябры!

У нядзельню, 25 кастрычніка, у 17 гадзін, адбудзеца пашыраны сход Рады Баранавіцкай арганізацыі ТБМ. Асноўныя пытанні:

1. Аб з'ездзе ТБМ.
  2. Удакладненне размеркавання абавязкаў паміж сябрамі Рады.
  3. Фарміраванне плана работы на 2021 год.
- На сход запрашаем не толькі сяброў Рады, але і усіх ахвочых, у каго ёсьць прапановы для ўключэння ў план работы, пры ўмове, што аўтар прапановы гатовы прымаць удзел у яе рэалізацыі.
- Сход адбудзеца па вул. Курчатава.





# Справацдачны даклад XIV з'езду ТБМ

## старшыні ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Алены Анісім

### аб дзейнасці арганізацыі за перыяд з лістапада 2017 па верасень 2020 года

29 кастрычніка 2017 г. я была абраная на пасаду старшыні Грамадскага аўяднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны". Час у сацыяльна-палітычным плане быў, як звычайна ў апошнія 26 гадоў, не вельмі спрыяльным для нашай беларускай справы. Тым не менш, паколькі я з'яўлялася дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь шостага склікання, сёе-тое зрабіць удалося. Нагадаю некаторыя мерапрыемствы, якія праходзілі непасрэдна ў сядзібе ТБМ. Пра іншыя дапоўняць намеснікі і кіраўнікі арганізацыі.

#### 2017 год

16 лістапада ў бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі правялі прэзентацыю кнігі "Ліцвіны ў гвардыі Напалеона", хачу адзначыць, што падчас выставы ў Варшаве гэтае выданне выклікала значную цікаласць у наведнікаў, паколькі ў ім закранаоцца пытанні гісторыі, агульной для беларускага, французскага і польскага народаў.

25-26 лістапада адбылася канферэнцыя "Нацыянальны ўніверсітэт: місія і выклік", арганізаваная ТБМ і аргкамітэтам па стварэнні ўніверсітэта з беларускай мовай навучання.

27-28 лістапада мы з Паўлам Церашковічам (сябрам аргкамітета па стварэнні ўніверсітэта з беларускай мовай навучання) удзельнічалі ў Міжнароднай канферэнцыі ў Варшаве, дзе абміркоўваліся пытанні, датычныя развіцця вышэйших навучальных установ у Польшчы. Досвед гэтых вельмі карысны для нашай працы над стварэннем універсітэта. Наш удзел атрымаўся ў такой прадстаўнічай канферэнцыі, дзе былі рэктары ўсіх ВНУ Польшчы, стаўмагчымым дзякуючы падтрымцы польскай амбасады ў Беларусі.

5 снежня ў нашай сядзібе прайшла прэзентацыя кнігі, прывечанай 100-годдзю Усебеларускага з'езда, аўтары С. Рудовіч і В. Герасімаў. Выданне падрыхтаваў аргкамітэт па святкаванні сотых угодкаў БНР на чале з Радзімам Гарэцкім, сябрам Рады ТБМ, камітэт быў запачаткованы ў Вільні ў 2015 г.

Напрыканцы года дзякуючы дапамозе чэшскай амбасады мы абнавілі мэблю ў нашай сядзібе.

#### 2018 год

На традыцыйным паседжанні Рады ТБМ у пачатку 2018 года мы прынялі план нашай дзейнасці. Нагадаю, што 2018 году нас праходзіў пад знакам 100-годдзя БНР. Традыцыйная Агульнацянальная дыктоўкі прайшлі ў многіх школах, музеях, бібліятэках

нашай краіны, а таксама ў сядзібе ТБМ.

Да Дня волі наша арганізацыя выпусціла адмысловую паштоўку з выявай дома, у якім была авшччана БНР.

У сакавіку была склікана нечарговая Рада ТБМ, на якой было прынята раашэнне аб заснаванні Універсітэта імя Ніла Гілевіча, прыватнай установы адукцыі з беларускай мовай навучання. 15 сакавіка наш Універсітэт быў зарэгістраваны.

З нагоды 100-годдзя БНР старшыня ТБМ была запрошана ў Лондан для ўдзелу ў святкаваннях, арганізаваных беларускай дыаспарам на чале з Міколам Пачкаевым. Адна з урачыстасцяў адбывалася ў памяшканні англійскага парламента з удзелам англійскіх дэпутатаў, прадстаўніка беларускага пасольства, старшыні БНР Івонкі Сурвілы, Станіслава Шушкевіча.

25 сакавіка па запрашэнні аргкамітета я выступіла з кароткім вітальным словам на святкаванні 100-годдзя БНР у Менску. Урачыстасці да 100-годдзя БНР адбываліся ў многіх кутках нашай краіны, і сябры ТБМ як правіла былі сярод галоўных арганізатораў.

25 красавіка 2018 г. я выступіла ў Страсбургу на паседжанні Камітэта па палітычных пытаннях і дэмакраты Парламентскай Асамблеі Савета Еўропы. Мой выступ быў прысвечаны гісторыі ўзаемадносін еўрапейскіх краін і беларускай дзяржавы, у прыватнасці, БНР.

12 траўня я прымыала ўдзел у святочным адкрыцці помніка Тадэвушу Касцюшку ў Мерачоўшчыне на ўкраіне Косава.

У чэрвені сябры нашай арганізацыі (Аляксандар Давідовіч і Алег Дзялячкоў) зладзілі экспкурсію па Магілёўшчыне з наведваннем радзімі братоў Гарэцкіх.

Летам аднавіліся заняткі "Гістарычнай школы", якую праvodзіў Алег Трусаў, яны працягваліся і ўвесні. Акрамя таго, Універсітэт імя Ніла Гілевіча распачаў сваю дзейнасць у выглядзе падрыхтоўчых курсаў па дзвеяці дысцыплінах, якія праходзілі ў БНР, а таксама навукоўцы з НАН Беларусі.

Трэба адзначыць, што нягледзячы на заўседніцтва фінансавая складанасці, нам удалося памяняць уваходныя дзвёры і адно акно ў нашай сядзібе. Гэта, безумоўна, палепшила наш імідж і было прыхільна ўспрынята наведнікамі.

У кастрычніку 2018 г. запрацаўвашы новы сайт газеты "Наша слова" [nslowa.by](http://nslowa.by).

13 кастрычніка я, як старшыня ТБМ і дэпутат Палаты прадстаўнікоў, разам з рэктаратам Універсітэта імя Ніла Гілевіча прыняла



удзел у паседжанні круглага стала ў Лідскім замку.

20 кастрычніка кіраўніцтва ТБМ і рэктарат Універсітэта імя Ніла Гілевіча наведалі школу з беларускай мовай навучання ў Стубцоўскім раёне Менскай вобласці, дзе распавялі навучэнцам і настаўнікамі пра ТБМ і Універсітэт. У гэтым жа месяцы адбылася падэдка ў Баранавічы ў сядзібу Баранавіцкага ТБМ.

3 лістапада кіраўніцтва ТБМ і рэктарат Універсітэта наведалі Гомель.

У лістападзе адбылося чарговае паседжанне Рады, на якім было прынята раашэнне пачаць шырокасць аргамадскага абмеркаванні праекта закона "Аб дзяржжаўнай падтрымцы беларускай мовы ў Рэспубліцы Беларусь". Як і меркавалася, у далейшым прасоўванні гэтага закона праекта мы наткнуліся на неразуменне. Былі атрыманы некалькі адмоўных адказаў.

Напрыканцы года былі выдадзены календары рознага формату з выявамі ўсіх старшыні ТБМ, прывечаныя 30-годдзю арганізацыі.

#### 2019 год

У студзені 2019 г. Асамблея НДА ўручыла ўзнагароду "Чэмпіёны грамадзянскай супольнасці" ганаровому старшыні ТБМ Алегу Трусуву за ініцыятыву "Універсітэт імя Ніла Гілевіча".

23 студзеня кіраўніцтва ТБМ наведала курсы "Мова нанова" ў Барысаве.

27 студзеня 2019 г. адбылося чарговае паседжанне Рады ТБМ, на якім сярод іншага была падтрымана прапанова партыі БНФ пра весці 2019 год як Год беларускай мовы. У працяг гэтай ініцыятывы ў Маладзечне ў рэдакцыі "Рэгіянальной газеты" прайшоў круглы стол "Мова - канстытуцыйнае права", у якім ўдзельнічала я, як старшыня ТБМ і дэпутат Палаты прадстаўнікоў.

10 лютага адбылася падэдка ў Магілёў, у цэнтр Кала, дзе праходзілі разнастайныя імпрэзы да Дня роднай мовы.

22 лютага я прымала ўдзел у мерапрыемствах да Дня роднай мовы, у прыватнасці на праўядзенні Агульнацянальнай дыктоўкі ў Гарадзейскай СІШ № 2.

20 сакавіка разам з Алегам Трусовым прынялі запрашэнне кіраўніцтва курсаў "Мова нанова" і наведалі Ліду.

25 сакавіка па прапанове аргкамітета выступілі на ўрачыстасці, прымеркаванай да Дня Волі - 101-й гадавіны БНР.

У пачатку красавіка я стаўшы ТБМ і дэпутат Палаты прадстаўнікоў прыняла ўдзел у акцыі "100 дубоў для Жылкі", якая ладзілася на радзіме паэта.

15 красавіка па запрашэнні курсаў "Мова нанова" разам з Алегам Трусовым наведалі Рэчыцу. Тэма разомы: "Беларуская мова - гарант гуманітарнай бяспекі краіны".

8 чэрвеня я прыняла ўдзел у ўшанаванні памяці паўстанцаў-удзельнікаў Мілавідской бітвы 1863 г. пад Мілавідамі разам з сябрамі Баранавіцкага ТБМ.

27 чэрвеня ў сядзібе ТБМ прайшла прэс-канферэнцыя, прывечаная 30-годдзю ТБМ. У гэтым жа дзені распачаўся новы сезон "Гістарычнай школы" з Алегам Трусовым.

6 верасня адбылася канферэнцыя "Нашы вякі - наша багацце". Лепшыя практикі менеджменту ў галіне захавання гісторыка-культурнай спадчыны", арганізаваная намеснікамі старшыні ТБМ Дзянісам Тушынскім, якай была прымеркавана да 30-годдзя ТБМ. Пасля канферэнцыі адбыўся ўрачысты прыём, у якім бралі ўдзел сябры арганізацыі, удзельнікі канферэнцыі, прадстаўнікі палітычных партый, а таксама амбасадары еўрапейскіх краін.

22 лістапада ў Вільні адбылося ўрачыстасць перапахаванне герояў паўстання 1863 г. на чале з Кастусём Каліноўскім. У дэлегацыі з Беларусі былі многія сябры Рады ТБМ, наших раённых і абласных арганізацый. Трэба адзначыць, што спрыянне ў аказанні візавай падтрымкі аказаў сябар Рады ТБМ Алеся Лагвінеч, які звязаўся ў Амбасаду Францыі і атрымаў там дапамогу.

5 снежня 2019 г. былі спынены мае паўнамоцтвы як дэпутат Палаты прадстаўнікоў у суязі з абавязком падтрымкі і актыўнай дапамоги. Асобна хачу выказаць падзяку ганаровому старшыні ТБМ Алегу Трусуву, які нягледзячы на сваю занятыць у навуковай дзейнасці, даў згоду выконваць абавязкі рэктара Універсітэта імя Ніла Гілевіча.

Я хачу падзякаўаць май намеснікам: Коласу Уладзіміру, Давідовічу Аляксандру, Тушынскому Дзянісу і Судніку Станіславу за іх падтрымку і актыўную дапамогу.

Я хачу падзякаўаць май намеснікам: Коласу Уладзіміру, Давідовічу Аляксандру, Тушынскому Дзянісу і Судніку Станіславу за іх падтрымку і актыўную дапамогу. Асобна хачу выкозаць падзяку ганаровому старшыні ТБМ Алегу Трусуву, які нягледзячы на сваю занятыць у навуковай дзейнасці, даў згоду выконваць абавязкі рэктара Універсітэта імя Ніла Гілевіча і робіць гэта самаданна.

Я ўдзячна ўсім кіраўнікам арганізацый і суполак, усім сябрам ТБМ за актыўную пазіцыю і нястомнную дзейнасць у справе абароны беларускай мовы як дзяржаўнай мовы ў нашай краіне. Падзея апошніх месяцаў паказваюць, што проста нам не будзе, але я веру: дзякуючы згуртаванасці і выразна акрэсленай цвёрдай пазіцыі мы зможем змяніць сітуацыю ў лепшыя бокі.



# СПРАВАЗДАЧА XIV З'ЕЗДУ ТБМ

намесніка старшыні ГА “ТБМ імя Ф. Скарыны” Станіслава Судніка аб працы за перыяд  
з лістапада 2017 па кастрычнік 2020 года

Пасля аброння мяне намеснікам старшыні ні на першым паседжанні Рады, ні на другім ніякіх асаблівых даручэнняў я не атрымаў ні ад старшыні, ні ад Рады.

З’езд даручыў мне выдаць “Летапіс ТБМ” за апошнія 5 гадоў, што паспяхова было зроблена, і “Летапіс...” выдадзены. Да слова, толькі некалькі арганізацый прыслалі матэрыялы ў “Летапіс...”, таму ён складаўся на аснове публікаций у “Наашым слове”, а паколькі многія арганізацыі “Нааша слова” інтарнуюць і пра свае мерапрыемствы пішуць хто ў “Новы час”, хто ў “Радыё Рацю”, то ў “Летапіс...” яны прадстаўлены слабей, а тыя, што не пішуць нікуды, не прадстаўлены ніяк.

На працягу гэтых трох гадоў я атрымліваў ад старшыні шэраг персанальных даручэнняў, з якімі, як мне падаецца, справіўся паспяхова.

Але ад пачатку такіх даручэнняў не было, і я сам усклаў на сябе абавязкі “палявога камандзіра” па Заходній Беларусі і трохі па Цэнтральнай. Пажаданне некаторых сяброў, каб Суднік персанальна ездзіў па Гомельскай і Магілёўскай абласцях ды агітаваў за падпіску на “Нааша слова”, я вырашыў не выконваць.

Што тычыцца Заходній Беларусі, то і тут з усімі задачамі, якія я для сябе намеціў, нажаль, спрвицца не змог.

Асноўная задача, якая стваліася: актыўізацыя існых структур ТБМ і адраджэнне быльх, але зачыншых, не хочацца ўжываць слова “памерлых”.

Былі адроджаны трох арганізацый:

Нясвіжская раённая (4 суполкі: Нясвіжская гарадская, Карцівіцкая, Гарадзейская, Новасвержанская) - старшыня Наталля Плакса;

Дзятлаўская раённая - старшыня спачатку Алена Абрамчык, потым Валер Петрыкевіч;

Слонімская раённая (незарэгістраваная) - старшыня спачатку Святлана Бушчык, потым Сяргей Чыгрын.

Нармальная адпрацавалі Гарадзенскія гарадская і абласная арганізацыі. З іх дапамогай актыўізировалася Скідзельская арганізацыя.

Старшыня ТБМ Алена Анісім зрабіла шэраг намаганняў, каб актыўізацаць Стадыонскую арганізацыю.

Актыўна працавалі Слуцкая і Валожынская арганізацыі, дзе йнічала Заслаўская ў Менскай вобласці, чатыры Лідскія і Наваградская арганізацыі ў Гарадзенскай вобласці, Баранавіцкая ў Берасцейской вобласці. Можа не так актыўна, але дзеянічалі Пружанская і Пінская арганізацыі Берасцейской вобласці.

Падчас справаздачна-выбарчай кампаніі ўдалося актыўізацаць Менскую абласную арганізацыю, дзе з усяго кіруніцтва зачыншыся адзін старшыня. Была абрана Менская абласная рада ТБМ.

Не падавалі прызнакаў жыцця: Свіслацкая, Ваўкавыская, Бераставіцкая, Смаргонская і Шчучынская арганізацыі Гарадзенскай вобласці, Берасцейская гарадская арганізацыя, Клецкая, Салігорская, Маладзечанская, Мядзельская і Пухавіцкая арганізацыі Менской вобласці.

Рабіліся заходы па стварэнні Берасцейской абласной, Капыльскай раённай, Воранаўскай раённай, Мастоўскай раённай і Івейскай раённай арганізацый, а таксама Радуньскай і Гавязнянскай (Вішневецкай) местачковых суполак. Пакуль беззынкова.

Такім чынам кадравая работа ў Заходній і Цэнтральнай Беларусі патрабуе далейшых і актыўных намаганняў.

## Праца ў шырокіх колах грамадства.

Праца ў шырокіх колах грамадства з’яўляецца крайне важнай і неабходнай для прасоўвання нашых праграмных палажэнняў, ідэй і прынцыпаў. Дайсці да шырокіх масаў грамадства не так проста. Адна з форм працы, якая дае такую магчымасць, - напісанне Агульнанациональной дыктоўкі. Большасць актыўных арганізацый ТБМ ужо многія годы займаюцца гэтым пытаннем. На справаздачны перыяд прыпалі 11-я, 12-я і 13-дых дыктоўкі. Мы падымалі на дыктоўкі арганізацыю за арганізацыяй, раён за раёнам. Лідскія арганізацыі нароччвалі колькасць удзельнікаў і давялі лічбу да 9700 і 9200 на 12-й і 13-й дыктоўках.

Вельмі актыўна ўсе троі гады адпрацавала Нясвіжская арганізацыя, якая імкнулася выходзіць на шырокія масы. Нясвіж, Наваградак, Дзятлаў і Слонім раз ад разу выходзілі на тысячныя паказчыкі.

Кульмінацый гэтай дзеянісці быў 2020 год. У Гарадзенскай вобласці дыктоўку падтрымаў аблыванкам. На адной з Радаў я абязаў падняць на дыктоўку 100 тысяч у Гарадзенскай вобласці. Не ўдалося. Умяшаўся асабіст міністр адукцыі, які не рэкамендаваў прыцягваць да дыктоўкі вучняў школ. Таму ў Гарадзенскай вобласці дыктоўку пісалі ўсяго калі 20 тысяч чалавек, але ў 227 населеных пунктах. Пры гэтым быў такі факты. Дыктоўку пісалі супрацоўнікі Гарадзенскага аблыванкам, пісала рэдакцыя дзяржаўнай “Воранаўской газеты”, у Карэлічах, дзе ў нас нікога няма, рэй павяляла раённая бібліятэка, і дыктоўку пісалі 5 бібліятэк. БРСМ. У Лідзе дыктоўку пісалі 120 арганізацый БРСМ, па вобласці ўздел бралі калі 1500 арганізацый.

Улады падтрымалі дыктоўку ў Нясвіжы, хача, што праўда, паспрабавалі адсунуць ТБМ, але гэта паправіца. Нясвіж фактычна адзіны раён, дзе па запрашенні ТБМ на справаздачна-выбарчы сход прыйшла прадстаўніца райвыканкама, ды яшчэ і выступіла на цудоўной беларускай мове.

У Менскай вобласці абласны камітэт БРСМ сабраў на дыктоўку актыўістаў з усіх раёнаў вобласці.

На наступны год знізу дыктоўку абязаў падтрымаць Стадыонская арганізацыя і Капыльская раённая бібліятэка.

Падтрымліваюць дыктоўку ўлады ў Віцебску і некаторых іншых месцах, але сёлета ў нас рэвалюцыя і каронавірус, таму цвёрда нешта гарантаваць не выпадае.

Як сіраце жаніца, то і начароткай. Як у нас справы трошкі пайшлі, на табе - рэвалюцыя з каронавірусам напару.

Другі кірунак выхаду на масы - літаратурна-мастацкія мерапрыемствы.

У Гарадзенскай вобласці ўстанавілася цеснае супрацоўніцтва паміж ТБМ і Гарадзенскім аблесным аддзяленнем Саюза

беларускіх пісьменнікаў. Воляй лёсус я стаў намеснікам старшыні гэтага аддзялення. Праведзены многія дзясяткі мерапрыемстваў у асноўным у школах, ліцэях, каледжах. Нажаль, гэта ў асноўным іноземцамі, якія наведвалі школы, пакуль закрыты для наведвання. Дзятлаўскі раён прыкрылі не так шчыльна і непасрэдна перад з’ездам там прайшлі два мерапрыемствы з удзелам гарадзенскіх літараторараў, якія групуюцца вакол часопіса “Новы замак”, а таксама дзятлаўскіх і лідскіх сяброў ТБМ.

Праходзяцца трох абласных літаратурных акцыі.

1. Дзень народзінаў Ларысы Геніюшы стаў штогодовым літаратурным фестывалем у Зэльве. Тут задзейнічаны ў асноўным Гарадзенская і Слонімская арганізацыі з удзелам Дзятлаў і Ліды. З 2020 года тут уручаецца прэмія імя Анатоля Іверса. Першым лаўрэатам стала Антаніна Хатэнка.

2. Аблесное свята паэзіі праходзіцца на Дзятлаўшчыне з канцавым пунктам у гняздзе паэтаў Зачапічаў. Тут да гарадзенцаў, дзятлаўцаў, слонімцаў і лідзян традыцыйна далучаюцца наваградцы.

3. Фестываль патрыятычнай песні і паэзіі на Лідчыне. Сёлета прайшоў у 4-ты раз. Гэта сёлета набывае статус аблеснога фестывалю. У фестывалі ўдзельнікі з усёй Беларусі. Так што аблесны статус праз некаторы час можа быць заменены на нацыянальны.

Гэта праводзяцца грамадскія арганізацыі.

Непасрэдна з удзелам Лідскага ТБМ Лідская ЦРБ імя Янкі Купалы раз на два гады праводзіць конкурс імя Веры Навіцкай “Дарослыя дзесяці” на лепшы літаратурны твор для дзяцей. Сёлета - 5-ты конкурс. Падвядзенне вынікаў у снежні.

На верасень быў спланаваны 3-ці міжрэгіянальны фестываль песеннага фальклору імія Земавіта Фядэцкага “Цэплюя вечары, ды каронавірус, таму цвёрда нешта гарантаваць не выпадае.

Як сіраце жаніца, то і начароткай.

Як у нас справы трошкі пайшлі, на табе - рэвалюцыя з каронавірусам напару.

На травень 2020 года было спланавана Менскае аблесное свята паэзіі на радзіме Уладзіміра Жылкі ў в. Макашы Нясвіжскага раёна. Акрамя Нясвіжскага ТБМ падключалася Гарадзеншчына і Саюз беларускіх пісьменнікаў. Усё сарвалася з-за віруса.

Сёння мы маєм магчысці

змагаюцца за беларускія першыя класы. Актыўна працујуць гарадзенцы.

У Лідзе сіуацыя такая: калі ёсць 7-8 заяў, то ёсць і клас.

Сёлета адзін клас у Лідзе ў СШ № 12 і адзін клас у Бярозаўцы ў СШ № 3.

Наши арганізацыі актыўна супрацоўнічалі з курсамі “Мова нанова”. Так кіраунікі курсаў уваходзяць у мясцовыя рады ТБМ у Лідзе і Нясвіжы.

Як мне падаецца, непасрэдная праца намесніка старшыні ТБМ у рэгіёне мае пэўныя сэнсы. Тому, магчыма, на новы тэрмін намеснікам трэба выбраць, скажам, Алега Дзяячкова з Магілёва, каб прыпадняць усход Беларусі.

## Гарадзенскія пісьменнікі прэзентавалі на Дзятлаўшчыне “Новы замак”

Гарадзенскія пісьменнікі презентавалі апошні нумар свайго альманаха “Новы замак” на Дзятлаўшчыне. Сустрэчы, якія прайшли ў бібліятэках Гезгалаў і раённага цэнтра, арганізавала Дзятлаўская суполка Таварыства беларускай мовы на чале з Валерыем Петрыкевічам супольна з культурнымі установамі рэгіёна пры падтрымцы Лідской арганізацыі ТБМ. У Гезгалах на творчай сустрэчы прысутнічалі дзеці і дарослыя, у Дзятлаве сабраліся дарослыя прыхільнікі беларускага слова. Перад дзятлаўскімі чытачамі выступілі прафесар Аляксей Пяткевіч, рэдактар альманаха Янка Трацяк, пісьменніца Леанарда Юр’левіча, свой твор прачытаў Віктар Зубкоў. У



другой - спэўнай частцы праграмы - выступілі літаратурна-музычны гурт NZ-Harodnіa. Гурт, у складзе якога граюць і спявачкі Віктар Сазонава, Валянцін Дубагоўка (музычны кіраунік), Янка Трацяк і

Уладзімір Хільмановіч, прадставіў свае ўласныя кампазіцыі. Сустрэчы прайшли ў ўютнай прыязнай атмасферы. **Беларускае Радыё Рацыя.**





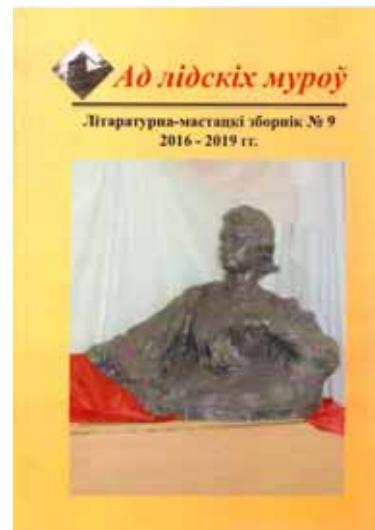
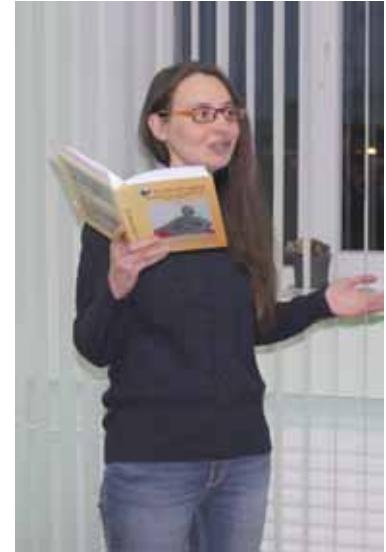
## Ёсць на Лідчыне і свой эпас

Значная падзея ў літаратурным жыцці Лідчыны адбылася 13 кастрычніка: у рамках цыклу мерапрыемстваў літаратурна-музычнага салона "Над Лідзейкай" у Доме Валянціна Таўлайя прыйшла презентацыя літаратурна-мастакага зборніка "Ад лідскіх муру" № 9. Презентацыя зборніка была прымеркавана да 10-годдзя з дня адкрыцця літаратурнага аддзела Лідскага гісторычна-мастакага музея, больш вядомага як Дом Валянціна Таўлайя. На мерапрыемства былі запрошаны аўтары, чые творы змешчаны ў альманаху.



даўняму сябру музея - лідскаму краязнаўцу, паэту, галоўнаму рэдактару часопіса "Лідскі летапісец" і зборніка "Ад лідскіх муру" Станіславу Судніку - грамату Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі за актыўную дзейнасць па захаванні гісторыка-культурнай спадчыны Лідчыны.

Далей слова ўзяў Станіслаў Вацлававіч. Ён нагадаў аб гісторыі альманаха "Ад лідскіх муру", які выдаецца з 1998 года, расказаў аб яго новым - дзяявітым - нумарам. У гэты нумар увайшлі творы лідзяні ўраджэнцаў Лідчыны, напісаныя



муру", артыкул аб гэтай паэме і абе яе аўтары, напісаны Алесям Хітруном; паэма Генаэфы Міхаловіч, сваячкі Дануты Бічэль, "Святая праўда пра ёсё жыццё...", у якой захаваны дыялектныя аслабівасці мовы жыхароў вёскі Біскупіцы.

Можна падрабязней расказаць і пра іншыя раздзелы зборніка, але рамкі газетнага артыкула гэтага не дазваляюць - лепш зборнік узяць і пачытаць.

Як адзначаў Станіслаў Суднік, у апошнія трэй-чатыры гады свае літаратурна-мастакі зборнікі пачалі выдавацца і ў Наваградку, Слоніме, Нясвіжы. "Пад-



адзесціцігадовая гісторыя Дома Таўлайя - гэта каля сотні культурна-мастаків мерапрыемстваў, сустэрэчы з паэтамі ў рамках цыкла "Перад тым як на Парнас, завітай, паэт, да нас" (які ў мінулым годзе трансфармаваўся ў літаратурна-музычны салон "Над Лідзейкай"), заняткі ў рамках культурна-адукацыйнага праекта "У школу да Цёткі". Нельга таксама не згадаць, што на працягу восьмі гадоў тут праводзіліся пасяджэнні літаратурнага аўяднання "Суквецце" пры рэдакцыі "Лідскай газеты". Зборнік "Ад лідскіх муру" - таксама вынік плённай дзейнасці Дома Таўлайя. Дарэчы, у хуткім часе кожны ахвотны зможа паўдзельнічаць у онлайн-экскурсіі ў гісторыю гэтай установы.

Старшы навуковы супрацоўнік музея Наталля Вальшніц ад імя дырэктара музея Вольгі Піліпчук павіншавала супрацоўнікаў літаратурнага аддзела з юбілем, пажадала, каб гэты ўтульны дом па вуліцы Замкавай і далей застаўся месцам, дзе збираюцца неабыякавыя да літаратуры людзі, каб тут адкрываліся новыя літаратурныя імёны, праводзіліся новыя цікавыя сустэречы і выстаўкі. А яшчэ Наталля Міхайлаўна перадала

або апублікованыя галоўным чынам у 2016-2019 гадах, а таксама матэрыялы, якія датычыліся літаратурнага жыцця Лідчыны ў гэты перыяд. Зборнік выйшаў вельмі аўёмны (464 старонкі), у ім дзесяць раздзелаў ("Эпас", "Паэзія", "Пераклады", "Проза", "Драматургія", "Успаміны" і інш.).

Гэта першы альманах "Ад лідскіх муру", які выйшаў у цвёрдай вокладцы. Тут упершыню прадстаўлены раздзел "Эпас", які заняў каля 130 старонак.

У гэты раздзел увайшлі: навуковы артыкул даследчыка беларускай літаратуры Юрыя Пацюпы або "паляўнічай" паэме лідскага паэта XIX стагоддзя Вільгельма Пратасевіча "Суседцы гавейскі" і сама паэма; паэма Вітольда Пілещкага "Сукурчы", "энцыклапедыя аднаго саду і аднаго дома на лапіку беларускай зямлі", напісаная ў 30-я гады мінулага стагоддзя і перекладзеная з польскай мовы Станіславам Суднікам; паэма Васіля Струменя "Забастоўка" (аб забастоўцы ў 1936 годзе на шклозаводзе "Нёман"), напісаная ў 50-60-я гады і ўпершыню поўнасцю апублікованая ў 2020 годзе, у 9-м

нумары альманаха "Ад лідскіх муру" запланаваны на канец 2021 года. Часткова - на паўтары сотні старонак - матэрываў для яго ўжо сабраны. Работа па падрыхтоўцы літаратурнага выдання Лідчыны будзе працягвацца.

Аляксей МІХАЛОВІЧ.

## Адбылася прэзентацыя кніг Эдуарда Акуліна

27 творчых лёсаў пад адной вокладкай з рэдкімі фотаздымкамі (Ніл Гілевіч, Леанід Дайнека, Таццяна Беланогая, Алеся Камоцкі, Рыгор Сітніца, Алеся Бяляцкі, Наста Кудасава ды іншыя) - у новай кнізе паэта, барда, галоўнага рэдактара часопіса "Верасень" Эдуарда Акуліна "Падзяліца поўний" знайшлі сваіх чытачоў на III фестывалі інтэлектуальнай кнігі "Прадмова" падчас прэзентацыі 16 кастрычніка ў менскім Палацы Мастацтваў.

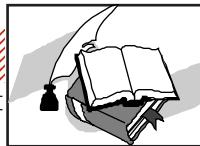
На сустрэчы выступіў адзін з герояў вы-



дання - вядомы беларускі бард, кіраунік Народнага гурта "Пліса" Кацусь Герашчанка. Ён праспіваў сваю даўнюю песню "Фея восень", а таксама выканаў новы твор - песню "Краіна мая" на слоўны Эдуарда Акуліна.

Адначасова была прадстаўлена і яшчэ адна кніга паэзіі "Плашчаніца", змест якой склалі вершы духоўнага гучання. Адметнасць гэтага выдання ў тым, што - гэта кніга-білінгва, якая сталася вынікам міжнароднага мастацкага

Эла Оліна.



## Адышоў у вечнасць ксёндз канонік Юзаф Ганьчыц



Курыя Гарадзенскай дыяцэзіі са смуткам паведамляе, што 13 кастрычніка адышоў па ўзнашароду да Пана кс. канонік Юзаф Ганьчыц, пробашч парафіі Святой Сям'і ў Лідзе.

Развітальныя абраады адбываліся 15-16 кастрычніка ў касцёле Святой Сям'і ў Лідзе. У касцёле, пабудаваным намаганням душпастыра, развітаца з ім 16 кастрычніка сабраліся шматлікія святары, манахіні і вернікі. Узначаліў развітальныя абраады і пахавальну святыню імшу Генеральны вікарый Гарадзенскай дыяцэзіі біскуп Юзаф Станеўскі, які вучыўся са спачылым на адным курсе ў духоўнай семінары, разам з ім прыняў святарскае пасвячэнне і ведаў яго на працягу 30 гадоў.

Таксама на развітанне прыбылі генеральны вікарый Менская-Магілёўская архідіяцэзія біскуп Юрый Касабуцкі і біскупскі вікарый для горада Магілёва і Магілёўскай вобласці біскуп Аляксандар Яшэўскі. У пахаванні ўзялі ўдзел каля сарака каталіцкіх святароў, прадстаўнікі праваслаўнай і ўніяцкай цэркви з Ліды.

Пахавалі спачылага святара калі касцёла, які ён сам і пабудаваў ад пачатку да канца. Магіла была заткана жывымі кветкамі ў белчырвона-белай гаме, але пасля паверх чырвонай паласы былі расстаўлены белыя ружы.

На паведамленні супрацоўнікаў Лідскай ЦРБ, ксёндз Юзаф Ганьчыц паступіў у пульманалагічнае аддзяленне з пнеўманіяй, пасля атрымання станоўчага тэсту на COVID-19 быў пераведзены ў каронавіруснае аддзяленне, дзе яго адчуванне стала цяжкім.

Ксёндз канонік Юзаф Ганьчыц нарадзіўся 3 ліпеня 1960 г. Паходзіў з парафіі Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі і св. Язафата ў Сапоцкіне.

Атрымаў сакрамэнт пасвячэння ў ступені прэзбітэрата 17 чэрвеня 1995 года з рук біскупа Гарадзенскага Аляксандра Кашикевича ў кафедры св. Францішка Ксаверыя ў Гародні. Стаяў разам з сэнняшнім дапаможным біскупам Гарадзенскай дыяцэзіі Юзафам Станеўскім адным з першых выпускнікоў Вышэйшай духоўнай семінары ў Гародні.

Пасля пасвячэння быў

прызначаны вікарием парафіі св. Міхала Арханёла ў Ашмянах. З 10 ліпеня 1996 г. да смерці быў пробашчом новаўтворанай парафіі Святой Сям'і ў Лідзе. Дзяякоўчи яго старанням была пабудавана новая парафіяльная святыня.

За час яго служэння ў лідской парафіі было створана шмат малітоўных груп. Шмат увагі і часу ён прысвячаў выхаванню дзяцей і моладзі, фармацыі сем'і. Таксама пры парафіі актыўна дзейнічае каталіцкая хрызмата-евангельская супольнасць "Gloriosa Trinita", духоўным правадніком якой быў кс. Юзаф Ганьчыц.

У 2003 г. ён скончыў выучыченне тэалогіі сужэнства ва ўніверсітэце кардынала Стэфана Вышынскага, а ў 2007 г. - катэхетична-пастарадльнае паслядипломнае навучанне ў Люблинскім каталіцкім універсітэце ў Польшчы.

Ад часу яго прыезду ў Ліду ксёндз Юзаф меў цесныя стасункі з самымі рознымі грамадскімі арганізацыямі, у тым ліку з БНФ і ТБМ.

Гэта ён служыў імшу на месцы пахавання паўстанцаў 1863 г. у быльм фальварку Шчытнікі ў 1996 годзе, калі мерапрыемства было забаронена ўладамі.

Гэта ён асвячаў крыж, які быў устаноўлены ў 1998 г. на месцы расстрэлу героя паўстання 1863 г. ксяндза Адама Фалькоўскага ў Лідзе.

Гэта яму прысвечана кнігка Станіслава Судніка "Пілігрымка дадому" (2018 г.). На тытульнай старонцы кнігі напісаны:

"Гэты аповед пісаўся з пачуццём глыбокай падзякі да ксёндза Юзафа, пробашча парафіі Святой Сям'і ў горадзе Лідзе, чия святая малітва цудоўным чынам засланіла аўтара ад вялікай бяды".

Малітва гэтая мела месца гадоў 10 назад і сапраўды мела вялікую сілу. І не толькі гэтая. Пра сілу малітвы ксяндза Юзафа ведала ўся Ліда.

Сёлета кс. Ганьчыц адзначыў 60-годдзе і 25-годдзе прыняцця прэзбітэрскага пасвячэння.

Вечны супакой дай яму, Пане...

## Палітолаг з ФРГ прапанавала выйсце з тупіка ў Беларусі

Навіны Германіі

**Канстытуцыйная рэформа** магла бы дапамагчы выйсці з тупіка ў Беларусі, лічыць палітолаг Астрыд Зам з Берліна. Калі бакі выходзяць з інтарэсаў краіны, яны павінны пачаць дыялог, утэйнена яна.

Астрыд Зам (Astrid Sahn) раней жыла і працавала ў Беларусі. Цяпер яна з'яўляецца экспертом фонду "Навука і палітыка" (SWP) у Берліне. Палітолаг спецыялізуецца ў тым ліку на такіх тэмах, як трансфармацыйныя працэсы і развіццё грамадзянскай супольнасці ў Беларусі.

**Deutsche Welle:**

- Вы доўгія гады сочыце за падзеямі ў Беларусі. Ці маглі вы сабе ўяўіць, што пратэсты ў краіне будуть эстак масавымі і працяглымі?

**Астрыд Зам:**

- У красавіку я пісала артыкул пра распаўсюд каронавіруса ў Беларусі. Там была такая фінал, што жыццё ў Беларусі пасля 9 жніўня можа моцна змяніцца. Ужо тады назіраўся глыбокі крывізідаверу, самаарганізацыя грамадства і неадэкватная рэакцыя ўладаў на пандэмію, у першую чаргу, у тым, што датычыцца камунікацыі з насельніцтвам. Гэтыя тры складнікі прывялі да таго, што мы сёння назіраем.

- Што вас здзівіла больш - рапрашучасць пратэстантаў ці цвёрдая рэакцыя ўладаў?

- Мне здаецца, мы назіраем якасныя змены ў адносінах грамадства і дзяржавы ў Беларусі. Першым чынам, з боку грамадства. У папярэднія гады грамадства жыло сваім жыццём, і калі дзяржава не занадта моцна яму замінала, то яно і не спрабавала уплываць на тое, як дзяржава развіваецца. Не было веры ва ўласныя сілы, у тое, што можна штосьці памяняць.

Але грамадства змянілася. Гэта стала прыкметна на прыкладзе самаарганізацыі падчас пандэміі. І гэта надало грамадзянам упэўненасць ў тым, што яны могуць уплываць на сітуацыю. Гэта адбылося яшчэ да выбараў. Многія людзі пераадолелі страх, яны больш не баяцца наступстваў, якія можа пацягнуць за сабой ўздел у мітынгах. З-за пандэміі COVID-19 мяжы былі закрыты, нелькі было проста з'ехаць у іншыя краіны, каб адцягнуцца і адчуць палягчэнне. Актыўная частка насельніцтва зразумела, што яны могуць апынуцца ў замкнёной прасторы сам-насам з гэтай дзяржавай. Гэта таксама стала адным з мабілізуючых фактараў для рапушчых пратэстаў.

- Рэакцыя ўладаў на гэтыя пратэсты вельмі цвёрдая. У МУС Беларусі нават заявілі, што могуць ужыць баявую зброю супраць узведальнікаў мітынгаў.

- Ніхто не чакаў, што адзінай

рэакцыяй дзяржавы на масавыя мітынгі будзе спробы загасіць пратэст. Калі ўспомніць, як улады рэагавалі, напрыклад, падчас пратэстаў супраць закона пра дармаедаў, то можна адзначыць, што тады яны выяўлялі адпаведную гнуткасць. Яны прыслухаўваліся да настрою ў грамадстве, спрабавалі зняць напружанасць і не давесці сітуацыю да шырокіх прагэстаў. Але з пачатку пандэміі мы не бачым ніякіх кроکаў насустрач грамадству з боку ўлады.

- 10 кастрычніка

Лукашэнка сустрэўся ў СІЗА з палітвязнямі. Гэта не крок насустрач?

- Пакуль яшчэ складана

сказаць, навошта ён зрабіў гэта. Ці хацеў ён нешта прадэманстраціраваць ці нешта для сябе высветліць. Але, напэўна, з гэтага можна зрабіць выніову, што ўсярэдзіне ўлады расце разуменне таго, што толькі гвалтам вулічныя пратэсты не здушыць, патрэбныя іншыя хады. Але калі гэтыя крок адзіны - то гэта крок у нікуды.

- У публікацыі для фонду "Навука і палітыка" ад 16 верасня вы выказалі меркаванне, што пачаткам урэгулявання канфлікту ў Беларусі можа стаць канстытуцыйная рэформа. Вы падчаркнішаму так лічыце?

- Я думаю, што канстытуцыйная рэформа магла бы пры адпаведных умовах дапамагчы выйсці з тупісу. Хоць пратэсты рух патрабуе, у першую чаргу, правядзення вольных выбараў, але ў сённяшнім тупіку трэба знайсці нейкі кампроміс. У пратэстнага руху няма інстытуцыйных прылад, каб дамагчыся сваіх мэтаў. А ўлада не можа загасіць пратэсты рух, правядзення вольных выбараў, але ў сённяшнім тупіку трэба знайсці нейкі кампроміс. У пратэстнага руху няма інстытуцыйных прылад, каб дамагчыся сваіх мэтаў.

Гэта можа стварыць дадатковы стымул, каб улады ў Менску пайшлі на дыялог. На мой погляд, адрасатам павінен быць не Лукашэнка, а дзяржапарат у целым. Зацыкленацца на Лукашэнку ні да чаго не прывядзе. Патаўсная сітуацыя не вырашицца, калі ў дзяржапараце ні знайдзецца сілы, якія памяняюць тактыку, убачаць неабходнасць у дыялогу і перададзецца страх.

Тое, што Лукашэнку цяпер плануюць уключыць у гэты спіс, гэта жа лагічна, як і прапанаваць гарантавыя службоўцам, калі яны пойдуць на дыялог з пратэстными рухамі. Інакшы падыход атрымліваецца несправядлівым.

- Ці можаце вы зрабіць прагноз пра развіццё сітуацыі ў Беларусі?

- Не, гэта вельмі складана. Але факт: сітуацыя ў Беларусі ўжо сапраўды не будзе такой, як да выбараў 9 жніўня.

*Deutsche Welle.*



сама павінны гарантаваць, што свабода сходаў будзе выконвацца і гвалт супраць мірных дэманстрантаў спыніцца.

З іншага боку, Кардынальная рада павінна прапанаваць адпаведныя гарантіі для дзейнай улады. Святлана Ціханоўская агульна гарантаваць для Лукашэнкі, але я думаю, што яны павінны быць не толькі для Лукашэнкі, але і для ўсяго дзяржапарата і іх сем'і. Бо важна, каб службоўцы былі зацікаўлены ў дыялогу (...). Пры гэтым важна, каб усе факты ўжывання гвалту дакументаваліся. Гэта дасць магчымасць вярнуцца да пытання юрыдычнай адказнасці, калі дыялог сарвецца і гарантавацца.

- У Еўрасаюзе 12 кастрычніка дамовіліся ўключыць Аляксандра Лукашэнку ў санкцыйны спіс. Як вы ацэніваеце гэтае решэнне?

- Важна, што на сустрэчы кіраўнікоў МЗС краін ЕС таксама прагучала, што Еўрасаюз прапануе Беларусі пакет дапамогі ў выпадку правядзення рэформаў. Гэта можа стварыць дадатковы стымул, каб улады ў Менску пайшлі на дыялог. На мой погляд, адрасатам павінен быць не Лукашэнка, а дзяржапарат у целым. Зацыкленацца на Лукашэнку ні да чаго не прывядзе. Патаўсная сітуацыя не вырашицца, калі ў дзяржапараце ні знайдзецца сілы, якія памяняюць тактыку, убачаць неабходнасць у дыялогу і перададзецца страх.

Тое, што Лукашэнку цяпер плануюць уключыць у гэты спіс, гэта жа лагічна, як і прапанаваць гарантавыя службоўцам, калі яны пойдуць на дыялог з пратэстными рухамі. Інакшы падыход атрымліваецца несправядлівым.

- Ці можаце вы зрабіць прагноз пра развіццё сітуацыі ў Беларусі?

- Не, гэта вельмі складана. Але факт: сітуацыя ў Беларусі ўжо сапраўды не будзе такой, як да выбараў 9 жніўня.



(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

**БАЛАДА МІХАСЯЛЫНЬКОВА**  
 (30.11.1899 - 21.09.1975)


Нарачанская сосны тримаюць нябёсы  
 І плюскочыца Нарач у летній начы.  
 Ты ля вогнішча ў садзе сядзіш сёння босы  
 І глядзіш, як смалою сцякаюць карчы  
 У агні, што віруе, на момант сціхае  
 І, стралюочы іскрамі, злёгку дыміць.  
 Ты прыехаў адзін, ты сяброў не чакаеш,  
 Ёсьць жаданне ў цябе ў адзіноце пабыць  
 І ўзгадаць тых дні, калі ты быў шчаслівы  
 Не таму, што пісаў і чыталі цябе,  
 А таму,

што ты чуў жаўрукоў па-над нівай,  
 Мог за ветрам сачыць,  
 што прысёў на вярбе.

А цяпер ты вядомы, цяпер ты заняты  
 І няма ў цябе часу на зоры глядзець.  
 Каля Нарачы маеш чырвоную хату,  
 Ты сюды прыязджаеш душой маладзець.  
 І цяпер ты стаіш каля вогнішча ціха,  
 І яно асвятляе цябе і твой сад,  
 І глядзіш як з вадой

Млечны Шлях п'е ласіха  
 І губамі збірае з травы зоркапад.  
 Ноч, як дым,  
 праляціць і пачнецца світанне,  
 І ў вуголлі чарнюткім агонь прападзе.  
 Зноў паедзеш у горад,  
 пісаць там зноў станеш,  
 Ды не так, як шантай нарачанскай вадзе.

26.06.2020 г.

**БАЛАДА СЯРГЕЯ ПЯСЕЦКАГА**  
 (1.06.1901 - 12.09.1964)


Над Ракавам Вялікая Мядзведзіца  
 І ты цяпер яе кахранак назаўжды.  
 У лесе ўсё пазамяла мяцеліца,  
 І толькі зеўрацца ваўчыны сляды.  
 Па іх ідзеш, як воўк, што лесу гаспадар,  
 Якому вечна да хваста дзяржайнасць меж.  
 Сава ляціць услед, як модніцкі ліхтар,  
 Ты ліхтары й ліхтарыкі праз ноч нясеши.  
 Кантрабандыст! Цябе чакае слаўны лёс.  
 Але, калі там будзе што? А сёння ты,  
 Нібы малітву шэпчаш пра снягі, мароз  
 І пра свае даўно басяцкія гады.  
 Пад раніцу ацішыца мяцеліца.

І замятуцца ўсе ваўчыны сляды.  
 Над Ракавам Вялікая Мядзведзіца,  
 Як ланцужок парваны залаты...

15.04.2020 г.

**БАЛАДА АДАМА РУСАКА**  
 (24.05.1904 - 21.03.1987)


Бацька на скрыпцы старэнкай іграе.  
 З мамаю слухаеш музыку ты,  
 І паміж хатаў завея сівая  
 Шэрыя снегам руйнуе платы.

Вольна агніску танцуеща ў печы.  
 Дрэвы трашчаць на мароз у садах.  
 Поўнё ўздымае над вёскаю вечар,  
 Зорку шукаюць лісіцы ў палях.

Заўтра Каляды. Ты ж сёння вясёлы,  
 Будучых песень ты чуеш радкі.  
 Скрыпка іграе, бы лётаюць пчолы,  
 З жытам шапочуць-пяюць васількі.

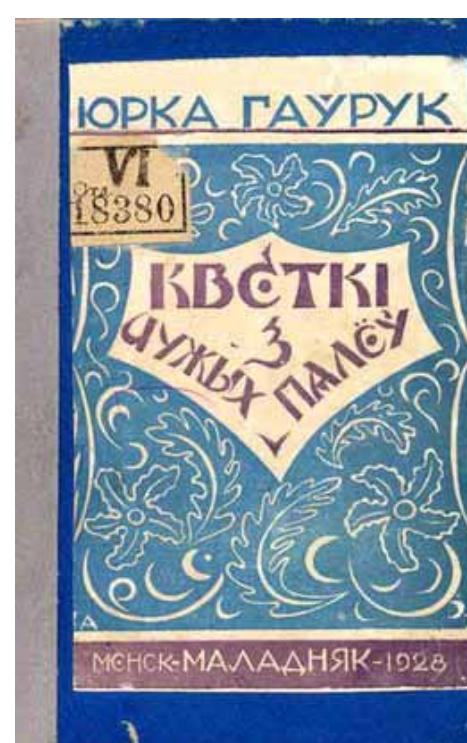
Дні праляцелі, і скрыпка старая  
 Дзесьці вандруе адна без бацькоў.  
 І паміж хатаў завея сівая  
 Сумна іграе на струнах платоў.

Музыку чуеш, мацнееш душою,  
 І па-над краем зноў песня ляціць:  
 "Толькі з табою мне хочацца быць,  
 Толькі з табою,  
 Радасць і шчасце з табою дзяліць,  
 Толькі з табою..."

17.07.2020 г.

**БАЛАДА ЮРКІ ГАЎРУКА**  
 (6.05.1905 - 18.02.1979)

На вуліцы завея і мароз,  
 І гул машын, і лязганне трамваяў,  
 І маладзік над горадам прарос  
 Праз воблакі і свеціць па-над краем,  
 Куды з Сібіры ўсё ж вярнуўся ты  
 Хоць дваццаць год чакаў свайго вяртання.  
 Цяпер тэатр - твой бераг залаты,  
 Якім жывеш, які надоўга стане  
 Тваім. Ты па горадзе дамоў  
 Вяртаешся адзін, і ў думках сцэна,  
 І вершы пра кахране і любоў  
 Перакладаеш - разбіаеш сцены  
 Паміж людзьмі, якіх не знаеш ты,  
 Але табе яны ўжо не чужыя  
 У свеце тлумным, дзе няма святых...



Заnoch завея ўсё сваё адыве,  
 І лютайскі прыцішыца мроз,  
 Зноў будзе чутна лязганне трамваяў,  
 Нібы засоваў, прад якімі рос  
 Ты не адзін за плотам небакраюй.

24.05.2020 г.

**БАЛАДА ПЯТРУСЯ БРОЎКІ**  
 (25.06.1905 - 24.03.1980)


Хіба на вечар той мог ты забыцца?  
 ...Сонца за борам жар-птушкай садзіца,  
 Штосьці співае пяшчотнае бор,  
 Пахне чабор, о як пахне чабор...

Ты не забыўся, бо як тут забыцца.  
 Цёплы туман над ракою дыміцца.  
 Ты малады, першы раз пакахаў.  
 Думаў прызнацца, але прамаўчай...

Сёння сядзіш у сваім кабінцы.  
 Бачыш партрэт свой у новай газеце.  
 Радасці толькі чамусыці няма.  
 Дымам задушлівым пахне зіма...

Штосьці падпішаш, а штось пачытаеш.  
 Потым адvezіці дамоў загадаеш.  
 Будзеш з машины на горад глядзець.  
 Верш у табе будзе спаць, як мядзведзь...

Ціха ў кватэры, і ты ў кабінцы  
 Зноў сябе бачыш у нейкай газеце.  
 Толькі натхнення чамусыці няма.  
 Зоркі з нябес асыпае зіма...

Шэпчаш: "Нічога не мог я забыцца...  
 ...Сонца за борам жар-птушкай садзіца,  
 Штосьці співае пяшчотнае бор,  
 Пахне чабор, о як пахне чабор..."

20.06.2020 г.

**БАЛАДА ПЯТРА ГЛЕБКІ**  
 (6.07.1905 - 18.12.1969)


"З табою добра нават памаўчаць..." -  
 Сябры гавораць і жывуць маўкліва.  
 І па-над вамі ўсё вятраты ляцяць,  
 І дым, і сонца ў іх халодных грывах.

І пішаш вершы ты пра родны край,  
 На сцэнах, за сталамі засядаш.  
 Ды хочаш слухаць ты птушыны грай,  
 Але маўчиш, бо, дзе жывеш ты, знаеш.

Кахаеш жонку, і яна ў цябе  
 Найлепшая, спагадная жанчына.  
 І без яе марнуешся ў журбе  
 І шэпчаш, як малітву: "Ніка... Ніна..."

З чужыны зноў ты вернешся дамоў  
 І будзеш піць гарбату і ўсміхацца,  
 Карміць каля пад'езда галубоў,  
 З суседзямі, як з роднымі, вітацца.

І, пакідаючи навечна свет,  
 Хвіліну ўсё ж падумаеш ты смела:  
 "Які ўва мне загублены паэт..."  
 І прамаўчиш. Душа ўжо адбалела...

10.07.2020 г.

(Працяг у наступным нумары.)

**Віктар Шніп****БЕЛАРУСКІ ПАНТЭОН****Балады крыві і любові. Частка II**



# Культура Беларусі на фоне сусветнай у XVII - XXI стагоддзях

Табліца, праця,  
печатак у папярэднім нумары

## Еўрапейская і амерыканская культура ў XVII - XXI стст.

Стагоддзі	Захоўная Еўропа і ЗША	Беларусь	Расія			
XX	<p><b>Другая навукова-тэхнічная рэвалюцыя</b></p> <p><b>Навука і тэхніка.</b> Самалёт братоў Райт. Камп'ютар у Англіі (1948). Інтэрнэт. Астранаўт Ніл Армстронг высадзіўся на Месяц (1969 г.).</p> <p><b>Літаратура.</b> Пісьменнікі: французскія: Анатоль Франс ("Багі хоҷуль", "Паўстанне анёлаў"), Рамэн Ралан (раманы "Жан Крыстаф", "Зачарована душа"), англійскія: Джон Галсуорсі ("Сага аб Фарсайтах"), Самерсет Маэм (раманы "Цяжар жарсця чалавечых" і "Вастрыё брыты", "Месяц і грош", "Пірагі і піва", "Тэатр"), Рычард Олдзінгтон ("Смерть героя", "Усе людзі - ворагі"), амерыканскія: Джон Стэйбек ("Гронкі гневу"), Эрнест Хеменгуэй ("Бывай, зброя", "Па кім звоніць звон"), Ульям Фолкнер ("Шум і ярасць", "Прыгода", "Выкрадальнікі"), нямецкая: Томас Ман ("Прызнанне авантурыста Фелікса Круля"), Эрых Мария Рэмарк ("На Захаднім фронце без параменаў"), Ліон Фейтвангер (раманы "Зала чакання", "Мудрасць дзівака").</p> <p><b>Музыка.</b> Амерыканскі джаз Луі Армстронга. Італьянскі спявак Энрыка Каруза. Амерыканскі кампазітар Джордж Гершвін. Амерыканская оперная спявачка Марыя Калас. Балет "Дафніс і Хлоя" (1912) французскага кампазітара Марыса Равеля. Оперы італьянскага кампазітара Джакома Пучыні "Дзеўка з Захаду", "Ластаўка", "Трыпціх". "Бітлы".</p> <p><b>Жывапіс.</b> Сюрэралізм. Карціны іспанскага мастака Сальвадора Далі "Атамная Леда", "Тайная вячара", "Сон Хрыстафора Калумба".</p> <p><b>Тэатр.</b> Англійскі рэжысёр Пітэр Брук (яго спектакль "Чароўная флейта Моцарта", 2010). Бацькі Брука прыехалі ў Лондан з Дзвінска Віцебскай губерні. "Бедны тэатр" (аднаго акцёра) польскага рэжысёра Ежы Гратоўскага.</p> <p><b>Кінамастацтва.</b> Акцёры Макс Ліндэр, Чарлі Чаплін, Мэрылін Манро.</p> <p><b>Архітэктура.</b> Фунцыяналізм. (архітэктары Шарль Эдуар Жэнэрэ, Ле Карбюз'е). Канструктыўізм. Мадэрнізм. "Арганічная архітэктура" амерыканца Фрэнка Лойда Райта.</p> <p><b>Побыт.</b> Радыё, тэлевізор, газеты, магнітафоны, халадзільнікі.</p>	<p><b>Навука.</b> Брэты лётчыкі-аматары Баляслаў і Юзаф Адамовічы на ўласным самалёце пераліці цераз Атлантычны акіян з Нью-Ёрка ў Варшаву (1934 г.). Лётчык Ілья Мазурук першым пасадзіў самалёт АН-2 у Антарктыдзе (1956 г.). Касманаўты Пётр Клімук (1973 г.), Уладзімір Кавалёнак (1977 г.). Нобелеўскі лаўрэат фізік Жарэс Алфераў (2000 г.). Хімік Апанас Ахрэм, Валянцін Капцов, Анатоль Кунцэвіч. Геолагі Яўген Казлоўкі, Гаўрыла і Радзім Гарэцкія, Георгій Ількевіч. Біяфізік Аляксандр Чыжэўскі. Канструктар Павел Сухі. Вучоныя: Яўхім Карскі, Вацлаў Ластоўскі, Усевалад Ігнатоўскі, Аркадзь Смоліч, Вацлаў Іваноўскі. Біялогі. Садоўнікі Язэп Мароз, Іван Сікора, Іван Шаўчук. Славуты аграном Баляслаў Лапыр. Беларускі энцыклапедыя ў 18-ці тамах (19-ці кнігах, 1996 - 2004).</p> <p><b>Медыцына.</b> Таццяна Бірыч, Мікалай Маліноўскі, Мікалай Саўчанка, Аляксандар Руцкі, Ігнат Антонаў.</p> <p><b>Права.</b> Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь (1994 г.).</p> <p><b>Літаратура.</b> Выдавецтвы "Наша хата", "Загляненіе сонца і ў наша ваконца". Газета "Наша Ніва". Выдавецтвы: "Полымя", "Беларусь", "Навука і тэхніка", "Беларуская Энцыклапедыя", "Беларускі кнігазбор". Часопісы: "Полымя", "Маладосць", "Роднае слова", Беларускі гісторычны часопіс, "Спадчына", "Беларуская мінушчына". Паэтыкі Цётка, Н. Арсеннева, З. Верас, Л. Геніюш, Е. Лось, В. Інаватава. Празаікі Максім Гарэцкі, Кузьма Чорны, Святлана Алексіевіч. Народныя паэты: Я. Купала, Я. Колас, М. Танк, П. Панчанка, П. Броўка, Р. Барадулін. Народныя пісьменнікі К. Крапіва, М. Лынкоў, Іван Мележ, Іван Шамякін, Я. Брыль, В. Быкаў. Раман "Людзі на балоце" І. Мележа, "Мёртвым не баліць", "Трэцяя ракета" В. Быкава, апошніца "Дзікае паляванне караля Стака" і раман "Каласы пад сярпом тваім" У. Караптевіча. Песы "Лявоніха на арбіце", "Тыбунал" Андрэя Макаёнка. "У капцюрох ГПУ" Францішка Аляхновіча (1937). Раман у вершах "Родныя дзеци" Ніла Гілевіча (1985). Эсэ Уладзіміра Арлова "Незалежнасць" (1990 г.), Песы Аляксея Дударава "Палачанка", "Князь Вітаўт", "Ядвіга", "Чорная панна Нясьвіжа".</p> <p><b>Музыка:</b> кампазітары Р. Шырма, У. Тэрэўскі, М. Равенскі, Н. Сакалоўскі, У. Алоўнікаў, Ю. Семяняка, А. Туранкоў, А. Багатыроў, Я. Цікоцкі, Г. Цітовіч, У. Буднік. Опера "Браніслава" М. Равенскага (лібрэта У. Дубоўкі, 1930 г.). У Вілікім тэатры оперы і балета - опера Дз. Смольскага "Сівая легенда" (паводле аповесці У. Караптевіча, 1978 г.), опера "Дзікае паляванне караля Стака" кампазітара У. Солтана (1989 г.). Балет М. Крошнера "Салавей", па аповесці З. Бядулі, 1939 г.) - першы беларускі балет. Балет "Страсці" ("Рагнеда") А. Мдзівіні і В. Елізар'ева, які ў 1996 г. атрымаў Міжнародную прэмію ЮНЕСКА. Гімны: "Пагоня", "Ваяцкі марш", "Магутны Божа", "Мы - беларусы".</p> <p><b>Жывапіс.</b> Пётр Сергіевіч, Язэп Драздовіч, Міхail Савіцкі, Май Данцыг, Аляксандар Кішчанка, Георгій Паплаўскі, Гаўрыла Вашчанка, Іван Ахромчык.</p> <p><b>Скульптуры:</b> Заір Азгур, Анатоль Анікейчык, Язэп Драздовіч, Сяргей Вакар, Леў Гумілеўскі, Андрэй Бембель. "Крыж Св. Ефрасінні Полацкай" (адноўлены Мікалаем Кузьмічом у 1997 г.).</p> <p><b>Мастацтва.</b> Тэатральныя дзеячы: Ігнат Буйніцкі, Уладзіслаў Галубок, Валеры Мазынскі, Аляксандар Гарпунеў. Артысты Ларыса Александроўская, Міхail Забэйда-Суміцкі, Пётра Конюх, Стэфанія Станюта, Расціслай Янкоўскі.</p> <p><b>Кінамастацтва.</b> "Лясная быль" - першы беларускі мастацкі фільм, зняты па аповесці Міхася Чарота "Свінапас" (рэжыс. Юрый Тарыч, 1926 г.). Фільм Элема Клімава "Ідзі і глядзі" (1985 г.), Міхailа Жданоўскага "Дарога на Курапаты" (1990 г.).</p> <p><b>Архітэктура.</b> Касцёл Св. Сымона і Алены. Савецкія дойліды: Іосіф Лангбард (Дом Урада, Акруговы Дом афіцэраў, Дзярж. тэатр оперы і балета Беларусі, Галоўны корпус АН БССР), Іван Жалтоўскі (Міністэрства сельскай гаспадаркі і харчавання), Уладзімір Кароль (Менскі паштамт), Георгій Заборскі (пл. Перамогі, Кастрычніцкая), Барыс Рубаненка ("Вароты Менска"), Леанід Левін (мемар. компл. "Хатынь", "Яма"). Аўтавакзал "Маскоўскі" (арх. Мікалай Навумаваў, 1999 г.), Чыгуначны вакзал у Менску (2000 г.).</p> <p><b>Побыт.</b> Гараджане атрымалі летнія дачы. Пральныя машыны. Газавыя і электрычныя пліты на кухнях.</p>	<p><b>Навука.</b> Палёт першага касманаўта Юрыя Гагарына на космас (1961 г.). Вучоныя: А. Аляксандраў, М. Келдыш, І. Курчатав, Ю. Харытон, П. Капіца, А. Сахараў, М. Духаў, К. Шчолкін. Хімікі А. Фаворскі, М. Зялінскі. Аўянкансрукторы А. Тупалеў, С. Ільюшын. Садавод, біёлаг Іван Мічурын. Экспедыцыя О. Шмідта ў Артыку (1932 г.). Першая АЭС у Обнінску Калужскай вобл. (1954 г.).</p> <p>Фізікі Нобелеўскай прэміі: А. Абрыкосаў, В. Гінзбург. Акадэмік А. Якаўлеў.</p> <p><b>Права.</b> Канстытуцыя СССР (1936 г.).</p> <p><b>Літаратура.</b> Сяргей Ясенін, Аляксандар Блок, Іван Бунін, Аляксандар Купрын, Максім Горкі, Міхайл Ісаюкі, Аляксандар Твардоўскі. "Тихій Дон" М. Шолахава, "Хождение по мукам" А. Талстога, "Як гарставалася сталь" М. Астроўскага, "Жывіе и мёртвые" К. Сіманава, "Доктар Жывага" Б. Пастэрнака, "Архіпелаг ГУЛАГ" А. Салжыніцына, "Прощаўствует ли Советскі Союз до 1984 года" (1969 г.) А. Амальрыка, "Жызнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина" У. Вайновіча. Кніга нарысаў Васіля Пяскова "Шаги по росе" (1963, 1982) - Ленінская прэмія па літаратуре ў 1964 г.</p> <p><b>Музыка.</b> У класічным жанры працаўалі: Сяргей Рахманінаў, Сяргей Пракоф'еў, Георгій Свірыдаў, Арам Хачатуран, Дзмітрый Кабалеўскі, Дзмітрый Шастаковіч. Ісаак Дунаеўскі, Аляксандар Аляксандраў, Уладзімір Захараў, Марк Фрадкін.</p> <p>Паэты, барды Уладзімір Высоцкі, Андрэй Макарэвіч.</p> <p>Дзяржаваўны гімн Савецкага Саюза (1944 г.). Дзяржаваўны гімн Расійскай Федэрациі (муз. А. Аляксандрава, сл. С. Міхалкова, 2000 г.)</p> <p><b>Жывапіс.</b> Мастакі: І. Грабар, Б. Кустадзіеў, К. Пятроў-Водкін, К. Юон, М. Грэкаў, І. Глазуноў, А. Дзейнека, І. Кабакоў, І. Бродскі, У. Васільеў, В. Шылаў, М. Рэрых.</p> <p><b>Скульптуры:</b> "Вінаградарка" Ю. Кун, "Рабочы і калгасніца" В. Мухінай, "Дрэва жыцця", "Маскі смутку" ў Магадане, "Сэрца Хрыста", "Мёртвы салдат" Э. Неізвеснага.</p> <p><b>Дзеячы тэатра:</b> Саламон Міхоэлс, Усевалад Мейерхольд і Яўгеній Вахтангаў. Кінарэжысёры: Сяргей Эйзенштайн, Міхайл Ром, Рыгор Аляксандраў і інш. Кінафільмы "Весёлыя ребята", "Чапаев".</p> <p><b>Артысты:</b> Канстанцін Станіслаўскі, Сяргей Лемешаў, Васілій Качалаў, Галіна Уланава, Іван Казлоўскі, Меціслаў Растраповіч і Галіна Вішнеўская, Клаудзія Шульжэнка, Файна Ранеўская, Алег Янкоўскі, Ала Пугачова.</p> <p><b>Архітэктура.</b> Маўзалей У. Леніна (архітэктар А. Шчусева). Галоўны будынак МДУ (выш. 183,2 м, а са шілем - 240 м), 32 (36) паверхаў, выш. над узроўнем мора - 194 м, пабудаваны ў 1949-1953 гг., Маскоўская Астанкінская вежа (1960-1967 гг., выш. 540 м). Краснаярская, Брацкая, Саратовская ГЭС. Байкала-Амурская магісталь (БАМ, 1938 - 1989 гг.).</p>	<p><b>Захоўная Еўропа і ЗША</b></p>	<p><b>Беларусь</b></p>	<p><b>Расія</b></p>

(Працяг у наступным нумары.)



# Магілёўцы наведалі "Быхаўскае графства"

На Магілёўшчыне нямала цікавых гістарычных мясцін. Але адзінае мястэчка, дзе захаваўся мураваны замак часоў Вялікага Княства Літоўскага - гэта наш невялікі гарадок Быхаў.

27 верасня ТБМ імя Ф. Скарыны г. Магілёва на мікрапаўтобусе рушыла ў падарожжа ў "Быхаўскае графства" па маршруце: Магілёў - Дашкаўка - Баркалабава - Сапяжынка - Быхаў - Лудчыцы - Грудзінаўка - Сідаравічы. Спачатку завіталі ў Дашкаўку. Двухпавярховы палац князёў Жукоўскіх 19-га стагоддзя, дзе месціца сельсавет, некалькі год таму быў адрестаўраваны, і зараз зноў у памяшканні праводзіцца рэканструкцыя. Бо ёсьць добрая ідэя - адкрыць у старажытным будынку музей гісторыі Магілёўскага раёна. Маёнтак быў пабудаваны на ўскрайку парку, на самай кручы Дняпра, адкуль раней адкрываліся выдатныя краявіды поймы ракі. Да рэвалюцыі паміж палацам і Дняпром дрэвы не саджалі і таму з балкона палаца адкрываліся шырокія далягляды. Гэтыя старажытныя мясціны ў 19 стагоддзі наведаў нават сам Напалеон Орда - выбітны беларускі мастак і кампазітар. А ў часы Першай сусветнай вайны, калі ў Магілёве знаходзілася стаўка Мікалая II, жонка імператара Аляксандра Фёдаравіча хадзела набыць у Жукоўскіх гэты маёнтак у сваю ўласнасць. Але князі адмовілі ёй у гэтай просьбе... За палацам пры спуску да ракі на тэрэсе захаваўся сціплы надмагільны помнік любімаму сабаку князя Жукоўскага - гэта звычайні валун з незвычайнім надпісам... У мясцовай сярэдняй школе, дзяячою перадусім намаганням гісторыка, дырэктора ўстановы Сяргея Ягорыча Лугавога, створаны выдатны краязнаўчы музей, які складаецца з некалькіх пакояў. Але, на вялікі жаль, у суязі з эпідэміяй, мы ў гэтым падарожжы вырашылі не наведваць музей.

Баркалабава - вялікае мястэчка, якое складаецца ўласна з вёскі і праваслаўнага Узнясенскага манастыра 17 - 21 стагоддзяў. У цэнтры мястэчка захавалася царква Казанскай Божай маці 1904 года, пабудаваная ў неарускім стылі. А побач месціца невялікі двухпавярховы будынак былой царкоўна-прыхадской школы. Храм у савецкія часы быў зачынены, і тут знаходзіўся спартзал мясцовай школы. А калі вярнуліся да нашага часу драўляная ўсходняя царква вернікам, то аднавілі велічную званіцу, якая здалёк пры-

ваблівае паломнікаў і турыстаў. За некалькі кіламетраў ад самога мястэчка знаходзіцца Свята-Узнясенскі праваслаўны манастыр, які заснаваў у 1641 годзе Багдан Статкевіч. Да рэвалюцыі было некалькі цэрквяў і гаспадарчыя будынкі. У апошнія гады на тэрыторыі манастыра былі праведзены раскопкі і даследаваны парэшткі мураванага храма 17-га стагоддзя. Да самага манастыра падышодзіць затока Дняпра і ўтвараеца непаўторны краявід, які можна назіраць з агляднай пляцоўкі. У савецкія часы, калі манаstry быў зачынены, тут месціўся піянерскі лагер, які зачынілі пасля Чарнобыльскай катастроfy. Але перадусім гэтае святыня вядомая сваім Баркалабаўскім летапісам і цудадзейным абразом Баркалабаўскай Божай Маці. Раней, у савецкія часы, калі манаstry быў зачынены, абраз хавалі вернікі па хатах, затым ён знаходзіўся ў Траецкай царкве ў Быхаве. А пару год таму, калі ў Баркалабаве пабудавалі новы храм, то святыню вярнулі ў адноўлены манаstry. Мастацтвазнайдзены мяркуюць, што абраз належыць беларускай школе жывапісу і быў створаны ў 16-17 стагоддзі ў цэнтральнай Беларусі, магчыма, у Слуцку. У вандроўку з сабой я ўзяў факсімільнае выданне Баркалабаўскага летапісу, якое выйшла ў 2013 годзе пры падтрымцы нашага земляка і сябра ТБМ спадара Валерия Казакова. І кожны ўздельнік падарожжа змог пагартаць стафонікі грунтоўнага сучаснага выдання, якое яскрава і цікава распавядае пра гісторыю старажытнага беларускага пісьменства. Каля самага Быхава на беразе невялічкай рабчулкі Макранкі мы завіталі ў мястэчку Сапяжынка. На ўзгорку, ля самай шашы, знаходзіцца невялікі памятны знак ахвярам халакосту, які быў усталяваны некалькі год таму за гроши з фонду сям'і Лазарус. На помніку лаканічны надпіс: "Ахвярам нацызму. Тут увосень 1941 года былі па-зверску закатаваны 70 ўзрэяў вёскі Сапяжынка." Далей мы прайшлі ў самы цэнтр мястэчка, дзе захавалася да нашага часу драўляная ўсходняя

малітоўная школа хе-



дэр і помнік, прысвечаны падзеям 1812 года. У ліпені 1812 года ў Сапяжынцы пэўны час знаходзіўся штаб камандуючага другой расійскай арміі генерала Баграціёна. Помнік быў усталяваны яшчэ ў савецкія часы.

Быхаў - невялікі старажытны гарадок, калісці, у часы ВКЛ, цэнтр Быхаўскага графства. У самім мястэчку захавалася сінагога і замак 17 стагоддзя. Сінагога будавалася ў абарончым стылі, і ў інтэр'еры ёсць біма з ляпным дэкорам. На вялікі жаль сінагога руйнуецца і прыйходзіць у занядбаныя. Замак, які будавалі Хадкевічы і Сапегі ў часы ВКЛ, быў адным з самых магутных абарончых збудаванняў на усходзе Беларусі. Помнік таксама знаходзіцца ў аварыйным стане, і калі раней можна было зайсці ўнутр велічных муроў, то зараз гэта вельмі небяспечна. Недалёка ад замка праз абарончы роў захаваўся будынак пачатку 19-га стагоддзя былога каталіцкага кляштара рэгулярных канонікаў лягітарэнскіх. Менавіта ў гэтым будынку ўвосень 1917 года знаходзіўся пад арыштам ўздельнік Карнілаўскага мецяжу. У tym ліку генералы Карнілаў, Дзянікін, Маркаў, Лукомскі і іншыя. Напрыканцы шпацыру па Быхаве мы паехалі паглядзець былы вайсковы аэрадром з наведваннем двух бункераў, у якіх у савецкія часы захоўвалася ўздерненная зброя. Гэтыя "сакрэтныя" аб'екты нам з задавальненнем паказаў мясцовыя жыхары, які здаймецца ваенай рэканструк-

цыяй, Віктар Пузанаву. Бункеры паступова прыходзяць у занядбаныя, хаця з'яўляюцца ўнікальнымі абарончымі збудаваннямі савецкай эпохі. Па шляху з Быхава на Рагачоў у 1984 годзе быў створаны мемарыял "Лудчыцкая вышыня", прысвечаны вызваленню Быхаўшчыны летам 1944 года.

Грудзінаўка - адно з нешматлікіх мястэчак на Магілёўшчыне, дзе захаваўся старажытны парк з палацам 19 стагоддзя. Калісці тут быў маёнтак графа Дзмітрыя Талстога, які ў

1812 - 1820 гадах быў Магілёўскім губернаторам. У парку ёсць унікальная алея з туі, якая была пасаджана яшчэ ў 19 стагоддзі!

Сідаравічы. На трасе Магілёў - Гомель мы наведалі паштовую станцыю 19 стагоддзя, якая зараз зачынена на рэканструкцыю. У цэнтры самой вёскі знаходзіцца занядбаная невялікая праваслаўная царква з фрэскавымі роспісамі. За савецкім часам у храме знаходзіўся млын. А ў апошнія гады святыня прыйшла ў поўны занядбаныя, фрэскі напалову асыпаліся...

Наша падарожжа па "Быхаўскім гра-

фстве" для многіх ўздельнікаў было сапраўдным адкрыццем. І вялікае засмучэнне засталося ад таго, што многія гістарычныя помнікі застаюцца па-за ўвагай нашых уладаў і грамадскасці. А калі ў аднаўленне старажытнага Быхава ўкласці з розумам грошы, то гэта будзе выдатны турыстычны аб'ект на ўзроўні Міра і Нясвіжа.

**Алег Дзялячоў.**

Магілёў.

**На здымках:** 1. Быхаўскі замак;

2. Каля бункера з Віктарам

Пузанавым; 3. Грудзінаўка;

Палац 19 ст. графа Талстога;

4. Сідаравічы. Занядбаная

царква 19 ст.

**Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік**

### Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч,  
Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка,  
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,  
Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,  
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>  
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>  
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор  
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.  
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 19.10.2020 г. у 17.00. Замова № 2138.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,65 руб., 3 мес.- 7,95 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.